

šičam dajati. Tega prepričati se, smo tukaj v Štutgardu nalaš skušnje z gnjilim krompirjem delj časa narejali in živino z njim pitali, pa nikdar nismo vidili, de bi ji bil škodljiv bil. To so tudi drugej narejene skušnje poterdile. Tolikanj bolj nas je tedej tudi označilo iz Lionskiga (francoskiga) živinozdravilskiga učiliša razveselilo, ktero je naše skušnje zastran neškodljivosti taciga krompirja popolnoma poterdilo. Goveda, prasci in konji so jedli gnjilčni krompir — brez vse škode. Veliko kmetovavcov bi lahko z imenam povedali, ki so kravam očitno gnjil krompir dajali, brez de bi bil mléku ali pa sicer živini kaj škodoval. Nekteri so clo prešiče s popolnoma gnjilim krompirjem pitali in jih práv lepo odebelili.“

Mi oznanimo pričujoče skušnje svojim bravcam, ne ravno de bi jim svetovali, živini samo gnjiliga krompirja dajati, ampak jim gotove skušnje povedati, po kterih se ni bati, če se živini med drugo pičo tudi nekoliko nagnjitiga krompirja daje. Dr. Bleiweis.

Ribja mast zoper mravljé.

Pod napisam „imenitnost ribje masti za vertnarje“ sim bral undan v Dunajskih Novicah, kakor pravijo, gotovo pomoč, mravljé od drevés in zeliš odgnati. Kupčevavec, ki je to na znanje dal, pravi, de se mu je ta koristna in velike hvale vredna najdba ne zdavnej primerila. Njegove shrambe blaga so bile namreč nanagloma od neizrečeno veliko mravljá obiskane, le v eni shrambi jih ni bilo, in to sicer, kakor se je skazalo, zavolj eniga soda ribje masti, kteri je v ti shrambi stal. Prepričati se: ali ribja mast mravljé tudi od družih reči odverne, je v svojim vertu neke kapljice ribje masti na zeliša in drevesca, ki so bile polne tega merčesa, kanil, in glejte! v malo urah so bile zeliša in drevesca popolnoma očejene te živali. — —1.

Prošnja farmanov do sojiga fajmoštra.

(Dalje.)

b) Pa kakor obilna je ljubezin v uterjenji lastne sreče, tokó bogata je tudi v podeljenji ptuje. Tudi tó lahko iz nje natore ali lastnost spoznamo. Ljubezin namreč je po soji natori pred vsim pravična, to je, nobenimu nič hudiga in krivičniga ne želi in ne stori: tedej nobeniga ne sovraži, nobeniga ne zaničuje, nobeniga ne zapelje, nobenimu nič po sili ne vzame, nobeniga ne goljufá, nobeniga pokrivim ne razžali, nobeniga ne opravlja, nobeniga ne zatíra, nobeniga ne poškodje i. t. d. Koliko tedej že po ti plati k sreči bližnjiga pripomore, kér nobeniga v njegovi sreči ne moti in ne zaderžuje! — Pa še obilniši je nje pomoček k sreči bližnjiga po drugi nje pglavitni lastnosti, namreč: milosti ali dobrotljivosti. Zakaj ljubezin ni še s tem dovoljna, de le nobenimu nič hudiga ne želi in ne stori; ampak ona je tudi milostljiva ali dobrotljiva, to je, vsim vse dobro hoče in stori. Ona je pripravljena vsim postreči, vsim pristopiti, vse podpirati, vsim pomagati, vsim vse storiti, kar in kolikor se po pameti od nje želeti zamore. — O milost, o dobrotljivost! — so tukej soj glas povzdignili — o ti kraljica in virnica vsih dobrih djanj in čednost! ti jedro in edino znamnje prave bratovske ljubezni! ti porodnica in uterdnica vse nar boljši in nar večí sreče! Oj, ti si kakor tiha reka, ktera, koder teče, vse bregove s cvetjem kinči! Ti si, ko svitla zvezda, ki tãmo noč popotnikom razsvitla! Ti si ko angelj mili z nebes poslan, de revnim pot življenja glajštaš in solzé terpijočim brišeš! Ti materno razklenješ sojo

roko, in sprejmeš uboge sirote; ti hraberno soj škit povzdigneš, de varuješ vdovo zapušeno. Ti lomiš soj kruh lačnim, ti žejnim korec podaš zastonj; ti milo ogerneš naziga, in ptujca sprejmeš kakor brata; ti s kalnimi očmi sloniš pri postelji bolnika, ter mu pot s čéla brišeš; ti skažeš usmiljenje jetnikom in mértve spremljaš h grobu! Ti učiš modrost nevedne in dajaš dober svét dvomjočim; ti bratovsko svariš pregrešne, in žalostne hladiš s tolažbo; ti poterpiš s krivičnim, in roko milo k spravi pomoliš sovražnim; ti moliš in prosiš za vse žive in mertve! — Oh celo pot od perve luči tje do groba nas z dobrotami spremljaš; ja tudi še v grobu ljubih rajneih ne pozabiš, in v znamnje soje viteške ljubezni jim spomnike staviš, kterih tudi zob prihodnjih časov strefi ni v stanú. O ti nar milši in nar bogatši mati vse blagosti — in sreče, oh de bi ti obilniši med nami kraljevala!! Tukej so se, ko zadnje besede še niso polovice zrekli, na enkrat kakor blisk k sojimu pisavniku nazaj obrnili, in tamkej delali, kakor de bi nekakih bukev iskali; tode eni zmed nas, ki so blizo okna stali, (oh naj nezamerijo, de vse tokó odkritoserčno povém) so vidili, de jim je debela solza na bukke padla. —

(Dalje sledí.)

Spomín na otročje léta.

Prijetno je se spomniti, kakó smo z brati, sestrami in s sosedovimi otroci se v otročjih létih igrali, skakali, kramljali in še tudi marsikako pesmico zapeli, ki sami nismo vedli: kaj de poméni. Večkrat sim se že ene take pesmice spomnil, posebno, kér mi je bila, ako ravno nisim vedil, kaj de za práv poméni, práv ljuba. Ne zamirite, vam jo bom zapel, potem pa razložil, kakor jo zdaj razumem. Za Krajnca mislim ni takó prazna, kakor bi kdo pri prvem zaslišanju mislil, kér nam s prostimi besedami obertništvo in rokodelstvo starih časov razodene. Takóle se glasi:

Pojdem v Iblano po podgano, — v Loko po moko, — v Krajnj po panj, — v Teržič po mešič, — v Kamnik po pihavnik, — v Smelednik po sklednik, — na Verhniko po perhniko, — v Idrijo po rudarijo, — v Železnike po žebelnike, — v Celjovec po ponovec, — v Terst po perst, — v Reko po mléko i. t. d.

Kdo pač vé, koliko je ta pesmica, ktera je sploh znana, stara in kdo jo je zložil? Zdi se mi, de so jo naši spredniki imeli za oznanilo: kje, v kterim kraji ali mestu se ta ali ta reč prodája ali kupuje, in to je bilo potrebno, kjer večidel zavoljo pomanjkanja potov ali očitnih oznanil ljudjé križem dežele niso lahko zvedli, kje se to ali to kupuje ali prodaja.

Takó je bila Iblana (Ljubljana), poprej Emona, staro glavno mesto dežele, polna ljudi, rokodelcov, kupcov, na cesti med Dunajem in Terstam, med Gorenskimi in Dolenskimi. Tù se je, kakor zdej, vse prodalo; zató pravi pesem „pojdem po podgano,“ — podgano imeti se pa pravi polno možnjo denarjev imeti, torej: kar imam na prodaj, v Iblano ponesem, bom za gotov denar prodal. —

Loka stoji v sovodji (med vodama) Sore in Poljanšice. Ti vodi ste dosti deréči in takó močni, de mline ženete, pa ne preveliki, kakor Sava, de bi ju ne bilo moč prejeziti. Okrog Loke mislim je še nekaj stariga polja; ne delječ proč je veliko Sorško polje in tudi Krajnj z lepim, gotovo starim poljem, le dve uri od Loke. Krajnci! če mi ne véste práv dobro spričati, de je vaš mlin na Savi zares práv star, mi le verjemite, de so naši spredniki, predin so široko in deréčo Savo prejezili, v Loko v mlin nosili, in Ločani so prej kot vi spod svojih kamnov moko prodajali. V dostikrat suhim

in gerdim Kokriškim grabnu, in na čolnih Krajnci tudi niso še mlinov imeli. —

V Krajnji je pa čbelarska kupčija dobro tekla. Zakaj od Kamnika do Teržiča in clo do Blejskiga kota so bili, kakor so še zdej, práv pripravní kraji za čbelarstvo. Poljanci, podgorci in gorjanci so lahko čbelarili. Gorjancam, podgorcam in tudi poljancam so kmalo spomladi čbele na resji, na smreki in na cvetlicah med brale. Na ajdo so pa gorjanci, kakor čbele na Krajnsko, Šenčursko in Cerkljansko polje nosili ali vozili. V Krajnji so bile pa kupčije za čbele, med in vosek. — Železnikarji že z imenam spričujejo, de že od nekđaj žebelnike in žeblje kujejo. — Okoli Smelednika noter do Šmarne gôre je posebno dobra zemlja za lončarje, sklednikarje in pečarje; torej je to rokodelstvo tem krajam že marsikter goldinar dobička privabilo. — Verhnika leži poleg véliciga Ljubljanskiga mahú (Morast), kjer je na tavžente centov šôte (Torf), ktera je perst sperhnjenih ali strohnjenih zeliš, in ktero so morebiti že nekđaj za eno ali drugo potrebo rabili, ali pa so s tem pregovorom (na Verhniko po perhniko) le povedati hotli, de Verhnika poleg maha leži. — De je v Idríi živo srebró domá, mi ni treba praviti, to celi svet vé. — Teržič tudi v sovodji med Bistríco in Mešenikam stoji. Mešenik pertêče spod Ibela (Ljubelja), je práv gorák potok iz studencov, in ravno zató za usnjarje práv dober; tudi pozimi nikdar ne zamerzne in ima dosti padca. Nekđanjí usnjarji so že na pravim koncu glave imeli, de so tukaj usnjarnice (Ledererwerkstätte) postavili, mehove in usnje prodajali. To tudi še današnji usnjarji pričujejo, ki vsako leto več zverhama naloženih vozov koč ustrojijo. — Koroška dežela je že od nekđaj z železníno kupčevala, in Celjovec je bil véliki terg za železníno vsake baže, takó tudi za ponve i. t. d. — Zakaj se pravi: v Terst po perst, v Reko po mléko — tega pa jez za gotovo ne vé; naj nam kdo drug razloží.

Andrej Skopeč, zdaj misijonar v Ameriki.

Beli Krajnci

unkraj hribov Gorjancov in Kočevarjev ob reki Kólpi od Metlike do Osilnice.

(Dalje.)

Med belimi Krajnci je Poljanc nar bolj vesel; on malokđaj tiho gré, ampak vselej pôje, in desiravno še precěj krajnsko govori, so vender njegove pesmi čisto serbsko-hrovaške. Kdor je serbske národne pesmi bral, pa Poljance pétí slišal, bi misliti utegnîl, de jih je Vuk v Poljanah zbiral. De pokažem, kakó čisto serbsko-hrovaško pojó, postavim tú naslednji izgled:

Bože mili! čuda golemoga,
Jer izbije mali velikoga,
Da bi zašto nebi ni žalio:
Več se biju za lipu devojku.
Peter veli: moja bu devojka;
Miko veli: moja bu devojka,
Peter veli: meni ruku dala;
Miko veli: meni obečala. —
Govorila lipa devojka:
Komu ruka, tomu i devojka.
Volim Petra opol drage nočke,
Neg' Mikota osred bela danka.
Petrovi su gradi pokriveni;
Mikotovi zato ni ne znadu —

in takó nadalje našteje kar Peter ima, Mikotu pa manjka.

Akoravno tukej ženski spól veliko terpi, kér na glavi v nograde in njive, kamor se voziti ne more, vès gnoj znosi, in kadar možjé po teržtvu odídejo, tudi možke dela opravlja: ima vender veliko pésem, ki jih povsod, koder gré, pôje. Ako je Poljanka sama, pôje sama; akoli ste dve, ena vódi, druga pa prilaga. Ona ne misli

dolgo, ktero pesmico bi zapéla; kar ji pred očí pride, od tega tudi zapôje. Ako je poleti v košenicah in senó grabi, zapôje, ko je treba domú iti, de jo drugarice slišijo:

»Dôba došla, da idemo doma,
Da idemo h kuči pevajuči.« i. t. d.

Ako gré kod sama po gôri, daje si serčnost, kér zapôje kako pobožno pesmico:

»Moli Boga, rožica devojka,
Moli Boga, ne boj se nikoga,
Nit se ne boj Turka nit Ajduka.« i. t. d.

Poljanka je rada zmeram vesela, tode njeno veselje izvira iz mirne vestí in čistiga sercá; ona obrajša več svoje poštenje, kot vse drugo blagó.

Zemlja je tú večidel kamnita, in daje práv po pičlim kruha ljudém, ki vso svojo pozornost (pazljivost) le na nograde obračajo, kteri pa velike trude in potroške tirjajo, pa jih malokđaj obilno povernejo; temu je nar več vzrok toča, ki te kraje rada obiskuje. Na Gradniku v Semiški fari je pred nekaj létí sedem lét zaporedama toča vse potolkla. Njih revšina se pa naj več izhaja iz majhnih zemljiš. Nevém ali iz strahú pred vojaškim stanam so nekđaj očetje med svoje sinove zemljiša razpisati dajali; ali pa so morebiti po izgledu svojih hrovaških sosedov vsi možkiga spola v hiši se pooženili, in po tem, ko jim je gospôska v delitvo privolila, so med sabo razdelili se. Nikjer vender ni bila delitva na tako drobno razdrobljena, kot v Kostelji: tú spada polovičar (polgruntar) med perve kmete; nar več jih je, ki imajo po štertíno, šestíno, osmíno, ali clo samo šestnajstíno zemljiša. Torej Kosteljic večidel pšenice ne séje, ampak majhni prostor, ki ga ima, z nar potrebníšimi rečmi obséje. Na zimo gré vse, kar je možkiga spôla še pri moči, po svetu s trebuham za kruham. Osilničan popade žago in gré na Hrovaško; Kosteljic zadene kišto in se podá na Ogersko; Poljanc in Semčan nasledujeta Kočevanje in obiskujeta Nemško. Po ti tergovini si pridobé, de plačajo davke, in si še kak mernik žita v Karlovcu kupijo za dom. Vender bi jez mislil, de kmetíja poleg tega teržtva svojo škodo ima, kér bi se brez tega mnoga kerpa (kós) zemlje še bolj obdelati in porabiti dala, ktera zdej pusta stoji. Ni navade brez razvade!

Goveja živina je tukej tako majhna, de enake nikjer še nisim vidil. Res je, de so v nekterih krajih stérmi hribi in jako gerdi klanci; pa vender mislim, de bi se govedina srednjiga pleména lahko imela. Med vsimi si Poljanc po svojih stérnih in kamnitih košenicah še nar več sená nakosí, ki ga več stane, ko je vredno, in ga potlej čez zimo kakim ušivim bušem jesti daja, ki so komaj tolike kot dobre kozé. Po občinskih pašnjah je germovje zaterl, kér je brinje in ternje popalil; de bi bil pa namesto uniga kaj koristniga zasadil, še ni poskerbel; zdaj se mu krava celi božji dan po praprotu na soncu prepeka, in ko izstradana domú brez mléka pride, misli, de ji je zacoprano. Ene dni je prišel nek slepár, ki je znal, kakor so rekli, kravam mléko poverniti, v vas N. — in glej v celi vasi, kdorkoli je kravo imel, je dal pod hlevnim pragam kopati, kjer je bilo, kakor je goljufivíc rekel, storjeno, in povsod so našli kak žebelj, se vé de, kér ga je sam podvergel.

(Dalje sledí.)

Prednost krajnskiga jezika.

Ob času véliciga vladarskiga zbora (kongresa) v Ljubljani v letu 1821 je nekímu zmed naših domorodcov edin nar imenitniših rusovskih knezov očital, de je krajnsina pokaženo slovansko narečje. »Mene je to — takó naš domorodic pripoveduje — močno razžalilo, torej sim semu postavil, pa se vé de, takó spodobno, kakor tacímu gospodu gré, rekoč: Dovolite mi, svitli knez! namest odgovora nekoliko vprašanj postaviti: »Ktero slo-